

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.2:343.9

DOI 10.32782/2523-4269-2025-93-113-118

Колодяжний Максим Геннадійович,кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу кримінологічних досліджень*(Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України,
м. Харків)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2149-9165>КОМПЛЕКСНІСТЬ У ФОКУСІ МІЖСИСТЕМОЇ ВЗАЄМОДІЇ НАУК
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ

У статті на підставі результатів емпіричного та поглибленого теоретичного дослідження, урахувавши загальнонаукову методологію системного підходу, сформульовано авторські судження щодо місця та міжсистемних зв'язків різних галузей знання, які входять до системи наук кримінально-правового циклу. Основний акцент здійснено на взаємодії між кримінальним правом та кримінологією. Акцентовано увагу на емуляції, що має місце між ними.

Ключові слова: комплексність, система, міждисциплінарність, кримінальне право, кримінологія.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток кримінологічного знання характеризується певними ознаками статичності його теоретико-методологічного базису. Адаже основний кримінологічний дискурс відбувається з огляду на вирішення прикладних наукових проблем, пов'язаних із запобіганням окремим видам кримінальних правопорушень, зокрема в період правового режиму воєнного стану в Україні. Для надання певного наукового імпульсу в поглибленні теоретичних кримінологічних розвідок потребує пізнання інтегративно-наскрізних наукових категорій і понять, що пронизують усю теорію і практику запобігання злочинності. Таким поняттям вважається комплексність, що перебуває в основі відомого комплексного підходу. У представленій науковій статті пропонується розглянути одну з багатьох граней комплексності. Вона стосується взаємодії різних наук, що займаються запобіганням злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти співвідношення наук кримінально-правового циклу та їх ролі в справі запобігання злочинності вивчали такі українські вчені: А. Бабенко, В. Батиргарєєва, Ю. Баулін, В. Борисов, В. Василевич, В. Голіна, Б. Головкін, О. Джува, В. Дрьомін, А. Закалюк, А. Зелінський, О. Костенко, О. Кулик, І. Лановенко, О. Литвинов, Ю. Орлов, М. Панов, В. Попович, І. Рущенко, В. Туляков, І. Туркевич, В. Шакур та деякі ін. Серед зарубіжних учених, які досліджували ці питання, можна виокремити, зокрема: Г. Барнса (H. Barnes), Д. Гарланда (D. Garland), П. Гілліярда (P. Hillyard), Д. Гордона (D. Gordon), С. Пантазіса (C. Pantazis), С. Томбса (S. Tombs), Ж. Пінателя (J. Pinatel), Е. Сазерленда (E. Sutherland), Д. Тафта (D. Taft), Н. Тітерса (N. Teeters) та ін.

Відсутність одноманітності щодо цього питання в науці, а також розгляд представлені наукової матерії крізь призму проблеми комплексності свідчать про його актуальність і теоретичну значущість.

Метою статті є розширення гносеологічних кордонів комплексності шляхом співвідношення наук кримінально-правового циклу.

Виклад основного матеріалу. Вихідним положенням щодо міжсистемної взаємодії наук кримінально-правового циклу є те, відповідно до якого кожна галузь знання, що займається різними боками запобігання злочинності, можна визнати певною системою. Звідси допустимо говорити про активні міжсистемні зв'язки кримінології, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та кримінально-виконавчого права.

На теперішній час відсутнє єдине розуміння місця кримінології при взаємодії з науками, що вивчають інші боки проблеми злочинності. Згідно з першою позицією, яка була активно розвинена М. Пановим, між кримінальним правом і кримінологією має місце генетичний зв'язок, що вказує на їх тісну взаємодію. Попри визнання кримінології, як й інших наук кримінально-правового циклу, самостійними науками, все ж таки кримінальне право називається цим ученим базовою (фундаментальною) наукою для кримінології [1]. Тоді як кримінологічна наука відповідно до такої позиції є прикладною галуззю знань [2].

Подібна категорична позиція щодо нібито підпорядкованого становища кримінології стосовно кримінального права потребує ґрунтовної методологічної критики. За слушним зауваженням М. Панова, фундаментальні науки покликані відповідати на запитання «Що пізнається?» і «Як пізнається?», тоді як прикладні – «Для чого

пізнається?». У цьому контексті саме кримінологічна наука, спираючись на значний емпірико-теоретичний масив даних, зокрема в історичній, соціальній, психологічній та біологічній площинах, досліджує природу злочинної поведінки, соціальну сутність злочинності, тенденції її поширення та закономірності відтворення в сучасному мультисистемному глобальному соціумі. Ба більше, кримінологія володіє суттєво ширшим і методологічно різноманітнішим науковим інструментарієм для пошуку відповіді на базове питання «Що є об'єктом пізнання?». Предмет кримінологічної науки охоплює складні взаємозв'язки між індивідуальними, середовищними, соціальними, економічними, культурними та іншими детермінантами злочинності, що виходить за межі суто нормативного підходу. У цьому розумінні завдання кримінального права як нормативно-регулятивної галузі знань мають інший характер і охоплюють вужчу сферу аналізу. Вона пов'язана переважно з формально-юридичними конструкціями кримінально-правових заборон і санкцій. Це не применшує значущості кримінального права, проте свідчить про відсутність підстав для тверджень щодо його більш «фундаментального» чи «керівного» статусу стосовно кримінології. Навпаки, між цими науками є взаємодоповнюваність і методологічна автономність, що виключає ієрархічну субординацію.

Одним з аспектів, який виражає місце указаних галузей знання в єдиній науковій системі, є їх здатність впливати на поширення явища кримінальної протиправності. Жодним чином не применшуючи значущості кримінального права для наук кримінально-правового циклу, варто зазначити, що в юридичній доктрині нерідко простежується надмірний нормативний оптимізм щодо реального впливу кримінально-правових засобів на рівень та динаміку злочинності. Такий підхід у західній літературі називається *penal populism*. Це явище, коли кримінально-правова політика формується не на підставі результатів ґрунтовних, зокрема кримінологічних досліджень, експертного аналізу чи оцінки реальної ефективності тих або інших заходів, а відповідно до популістських вимог масового електорату – емоцій страху перед злочинністю й політичного бажання демонстрації жорсткого реагування держави на поширення певних кримінальних правопорушень [3].

Практика свідчить, що такі очікування часто не підтверджуються емпірично. З метою формального «зниження» показників злочинності законодавець періодично вдається до перегляду кваліфікаційних ознак окремих кримінальних правопорушень. Так, одна з останніх законодавчих новел призвела до збільшення у 2024 р. аж у 10 (!) разів вартості викраденого майна (з 302,8 грн до 3 028 грн) [4] як умови для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності.

Зерно цієї проблеми можна коротко описати словами відомого норвезького кримінолога Н. Крісті, який наголосив, що «злочинності не існує» (*crime does not exist*) [5, с. 3]. Автор цієї тезою вказує на відносність (релятивність) самого явища злочинності через штучний і «рукотворний» характер перманентного процесу криміналізації / декриміналізації окремих діянь, суспільно небезпечний характер яких за легким розчерком пера депутатів та інших політиків то з'являється, то, навпаки, зникає. Щодо цього видаються логічними зауваження В. Дрьоміна, який підкреслив, що «...кримінально-правові заборони не здатні змінити ані соціальний статус людей у суспільстві, ані їх ставлення один до одного, ані систему колективних цінностей. Влада, яка розраховує

на всесилля каральних заходів у протидії злочинності, приречена на невдачу» (Дрьомін В. Соціальна аномія як кримінологічний феномен, 2011 р.) [6]. Тому не слід як ігнорувати, так і перебільшувати реальні спроможності запобігання злочинності кримінально-правовими засобами.

Зв'язок кримінології та кримінального права є безсумнівним, оскільки саме кримінальне право визначає межі злочинного (протиправного), формує підходи до кваліфікації кримінальних правопорушень, кримінальної відповідальності та караності, а також регламентує процеси криміналізації і декриміналізації діянь. Водночас слушною є позиція І. Рушенка, що наука кримінального права характеризується високим рівнем консерватизму [7, с. 22]. Щодо цього кримінологія вирізняється більшою гнучкістю та динамічністю. Вона здатна оперативніше пропонувати науково обґрунтовані моделі некарального запобігання окремим видам протиправної поведінки, тоді як кримінальне право змушене залишатися в межах відносно стабільної структури закону України про кримінальну відповідальність, що й визначає межі основного наукового дискурсу в цій галузі.

Водночас є і показові винятки, зумовлені новими соціальними викликами, насамперед умовами воєнного стану. У цьому контексті слід позитивно оцінити оперативну реакцію законодавця на необхідність внесення змін і доповнень до КК України, зокрема із залученням учених-правників. Запроваджені новели передбачають кримінальну відповідальність за діяння, що отримали поширення після початку повномасштабного російського вторгнення: злочини проти основ національної безпеки, військові кримінальні правопорушення, а також окремі посягання на власність, відповідальність за які посилені у зв'язку з учиненням їх в умовах воєнного чи надзвичайного стану та ін.

Спрямованість учених на захист та обстоювання інтересів власної наукової галузі є зрозумілою. Проте в цьому процесі пріоритетом мають залишатися толерантність, наукова гнучкість, логічність і відкритість суджень, а не прагнення знаходити іноді штучні доводи на користь переваги однієї науки над іншою. Це твердження повною мірою стосується дискусій щодо співвідношення та ступеня міжсистемної взаємодії наук кримінально-правового циклу. Відповідно до усталених канонів наукової етики, недоречно апелювати до «більшої важливості», завуальованої під фундаментальність, наприклад, кримінального права для кримінології.

Класично-архаїчний погляд на кримінологію як «молодшу сестру» кримінального права не витримує жодної критики. У правовій науці іноді проявляються форми необґрунтованого ставлення до кримінології крізь призму її внутрішньогалузевої меншовартості [1]. Тому відкидання ідеї «переваги» однієї дисципліни над іншою і визнання рівної значущості кримінології в системі наук кримінально-правового циклу відповідає сучасним методологічним підходам до міждисциплінарності та етики наукового дослідження.

У наукових колах іноді спостерігається недовіра до кримінологічного знання та певних здобутків учених-кримінологів. У західній літературі можна спостерігати різні погляди: від розуміння кримінології як інструмента політичного менеджменту страху [8] до навіть висловлення сумнівів доцільності існування кримінології як окремої науки, пропонуючи замість неї розвиток концепції досліджень соціальної шкоди (*social harm studies*) [9].

Попри окремі методологічні та теоретичні труднощі, кримінологія сьогодні є самостійною наукою про злочинність, що динамічно розвивається як у світі, так і в Україні. Вона постійно поповнює свій методологічний, емпіричний, теоретичний, зокрема категоріально-понятійний арсенал і забезпечує практичну базу новими стратегіями й підходами для впливу на складні та різноманітні об'єкти запобіжної діяльності. Кримінологія продовжує відкривати нові перспективи передусім завдяки досягненням у генетиці та нейробіології, які сприяють поглибленому розумінню етіології різних форм злочинної поведінки.

Водночас не заперечується системоутворювальне значення кримінального права для інших наук кримінально-правового циклу. Водночас твердження про виключну роль кримінального права для кримінології, обгрунтовану його «фундаментальністю», є певним перебільшенням. Навіть у гіпотетичному разі скасування КК України, а отже, втрати матеріальної основи для визначення різних видів кримінальної протиправності, кримінологія не припинила б існування. У такому разі її головний імпульс пізнання був би переорієнтований на дослідження девіантної та суспільно шкідливої поведінки.

Аналогічно слід зазначити, що в наукових колах іноді виникають дискусії, критика та певний опір з боку окремих учених-криміналістів щодо досліджень кримінально-правових проблем, які проводять науковці, що не є фахівцями з кримінального права. Чинне законодавство України не обмежує такої діяльності, і, відповідно, розробка окремих аспектів кримінально-правової матерії представниками суміжних дисциплін є правомірною, особливо враховуючи, що певні недоліки правової охорони та регулювання традиційно розглядають кримінологи в межах комплексу нормативно-правових детермінантів злочинності.

Іноді новий, нестандартний погляд на вирішення раніше відомих проблем лише збагачує теорію кримінального права та сприяє її міждисциплінарному розвитку. Водночас для досягнення максимальної наукової точності певні наукові завдання слід виконувати вузькопрофільним фахівцям: кримінологи розробляють стратегію й тактику некарального впливу на злочинність, а вчені в галузі кримінального права досліджують проблеми кримінальної відповідальності та караності за окремі види суспільно небезпечних діянь. Проте аргументована порада чи консультація з боку представників суміжних дисциплін є корисною та має вітатися, оскільки це сприяє комплексності (міждисциплінарності) такого підходу та синтезу здобутків різних наук зі спільним галузевим корінням.

Наразі спостерігається тенденція щодо культивування автономії галузевого експертного знання, адже епоха енциклопедичних знань закінчилася. Ця обставина, зокрема, активізувала розвиток науки через розширення її меж насамперед не в ширину, а в глибину. Загалом, обстоюється позиція щодо доцільності своєрідного наукового партикуляризму, коли фахівці в певній галузі знання концентруються на питаннях, що охоплює відповідна внутрішньогалузева (видова) проблематика. Такий підхід дає змогу забезпечити глибокий науковий аналіз та підвищує якість наукових досліджень, водночас створюючи основу для міждисциплінарного синтезу знань на комплексній основі.

Вище описано один підхід щодо співвідношення наук кримінально-правового циклу. Є й протилежний, який варіюється від позиції домінування кримінології

не лише над науками, які вивчають злочинність, а й над філософією – до визнання кримінології наукою, тісно спорідненою до інших наук кримінально-правового циклу.

Окремі зарубіжні учені в середині ХХ ст. висловлювали власне бачення зовнішньосистемної взаємодії кримінології з іншими науками. Зокрема, американський соціолог Е. Сазерленд зазначав, що кримінологія містить комплекс знань, які розглядають злочин як соціальне явище [10, с. 1]. Американські кримінологи Д. Тафт, Г. Барнс, Н. Тітірс позиціонували кримінологію більш широко і включали в коло її інтересів кримінальний закон, питання покарання, роботу правоохоронної та пенітенціарної систем [11; 12]. Тобто за такого підходу кримінальне право фактично розчинялось у науках кримінології та соціології. Ж. Пінатель, представник французької клінічної кримінології, відводив кримінальному праву формальну роль у впливі на кримінологічне знання, ставлячи його на третє місце після біологічних наук. На думку цього вченого, кримінологія в методологічному плані має йти шляхом медицини, яка використовує у своїх цілях різні наукові галузі [13].

Відомий український кримінолог І. Лановенко щодо цього пішов ще далі, обгрунтовуючи позицію про те, що кримінологія впливає навіть на філософію. Для цього науковець запропонував нову суміжну науку у вигляді кримінологічної філософії. Вона названа особливою філософською дисципліною, що згодом посідає належне місце в системі філософського знання. На думку І. Лановенка, кримінологія, яка дедалі більше набуває комплексного характеру, буде інтегратором знання (і насамперед інтегратором у галузі методології пізнання – її філософсько-психолого-соціологічної основи), що може бути прийнятним для дослідження проблем людини (Лановенко І. П. Кримінологія як комплексна наука: методологія, проблеми, 2002 р.) [14, с. 639–652]. Така позиція вважається перебільшенням і штучним розширенням меж кримінологічного знання, яке в будь-якому разі спирається на філософію та її методологію, зокрема діалектику.

Досить категорично щодо цього висловлює свою позицію В. Попович, зазначаючи, що мають місце міжпредметні взаємозв'язки кримінології та інших наук кримінально-правового циклу. Кримінологія об'єднує напрями розвитку кримінально-правових дисциплін у єдиній комплексній системі вдосконалення організаційної інфраструктури та правових механізмів запобігання, виявлення, документування й розкриття вчинених правопорушень. Учений наголошує, що кримінологія володіє загальнотеоретичною методологією для розвитку запобіжного потенціалу всього кримінально-правового циклу наук [15].

Визнаючи особливе місце кримінології в системі наук кримінально-правового блоку, все ж таки висловлені вище судження вважаються частково перебільшеними. Вони дещо звужують автономний методологічний та праксеологічний потенціал відповідних галузей знання, які займаються проблемами запобігання злочинності. Така позиція підтверджена в перебігу цього дослідження емпірично. Зокрема, більшість (59,3 %) опитаних експертів (усього 27 осіб) у виді провідних учених України в галузі наук кримінально-правового циклу зазначили, що всі науки (кримінальне право, кримінологія, криміналістика, кримінальний процес, кримінально-виконавче право) є самостійними, однак між ними відбувається тісна міжсистемна наукова взаємодія.

Проти визнання кримінології загальнотеоретичною наукою щодо всіх наук кримінально-правового циклу була І. Туркевич, хоча вона й уточнювала, що кримінологія відіграє таку роль лише стосовно аспектів, які торкаються її предмета, передусім злочинності [16]. Базовий характер кримінології для наук кримінально-правового циклу підкреслюється В. Шакуном. При цьому вчений деталізує, що кримінальне право і кримінологія доповнюють одне одного [17, с. 22]. Окремі вчені підкреслюють також, що кримінальне право як комплексна наука не може існувати без певного «інвестування» з боку інших супутніх галузей [18, с. 34], включно з боку кримінології.

Найбільш виваженою вважається позиція А. Закалюка й В. Дрьоміна. Перший учений указує, що кримінологія є самостійною наукою, що перебуває на стику юридичних, економічних, соціальних, психологічних наук [19, с. 20]. Другий учений констатує про те, що кримінологію можна назвати юридичною наукою, а також одночасно визнати її вихід за межі правової матерії [20].

Система наук кримінально-правового циклу характеризується певним рівнем емуляції [21], тобто наявністю конкуренції між її складниками: кримінологічною, кримінально-правовою, кримінально-процесуальною, криміналістичною та кримінально-виконавчою системами. Найбільш інтенсивні процеси суперництва спостерігаються між кримінальним правом та кримінологією, оскільки вони конкурують за визначення власної системної значущості у сфері запобігання злочинності, відповідно, репресивними та нерепресивними засобами.

Обстоюється позиція, що таке зовнішньосистемне суперництво має бути раціональним і продуктивним. Крайні форми антагонізму, наприклад, повна відмова або заборона проведення кримінологічних досліджень, як це траплялось у 30 – на початку 50-х рр. ХХ ст., є негативним досвідом. Раціональна конкуренція стимулює підвищення якості наукових досліджень і сприяє розвитку кожної наукової системи. Водночас важливим є дотримання принципів взаємоповаги та співпраці між представниками суміжних наукових напрямів. Така міжгалузєва взаємодія забезпечує комплексний (міждисциплінарний) підхід до дослідження спільних проблем і сприяє розвитку науки про злочинність та вдосконаленню всієї системи кримінально-правових наук.

У підсумку слід резюмувати, що комплексність проявляється, зокрема, у тісному міждисциплінарному зв'язку кримінології та кримінального права. Обидві науки оперують частково схожим категоріально-понятійним апаратом, що не заперечує їх самостійності та фундаментального характеру. При цьому кримінологія має виражену прикладну спрямованість, зосереджуючись на праксеологічних і прогностичних функціях, тоді як кримінальне право нормативно регулює кримінально-правові відносини та забезпечує охорону прав, свобод та інтересів особи, суспільства і держави.

Твердження про виключну фундаментальність кримінального права для кримінології є перебільшенням. Коректніше розглядати кримінологію як науку, що підтримує тісний теоретико-прикладний зв'язок не лише з кримінальним правом, а й із науками кримінального процесу, криміналістики та кримінально-виконавчого права. На розвиток кримінології значно впливають також філософія, соціологія, біологія, генетика, нейробіологія, нейроендокринологія, психологія, педагогіка, девіантологія, правова статистика та математика. Перелічені науки збагачують теоретичний базис кримінології для досягнення мети у вигляді підвищення ефективності запобігання злочинності та захисту прав і свобод людини.

Рівність й автономність наук кримінально-правового циклу підкреслює необхідність їх взаємовпливу та міждисциплінарної інтеграції, яка є зовнішньосистемним проявом комплексності. Як зазначав французький філософ Р. Декарт, у суперечках істина часто лежить між крайніми поглядами, кожен з яких відходить від неї залежно від інтенсивності захисту власної позиції [22]. Американський філософ К. Вільбер у контексті розвитку ідей інтегративної (концептуально комплексної) теорії наголошував, що будь-яка думка є лише частковим відображенням реальності [23, с. 49]. Без взаємного обміну знаннями та інтеграції досліджень ефективне виконання завдань у сфері запобігання злочинності ускладнюється, а комплексний підхід до аналізу та вирішення проблем злочинності стає неможливим або значно менш ефективним.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати про таке:

1. Комплексність є інтегративною (суцільно проникаючою) властивістю кримінологічного знання й водночас істотною ознакою кримінологічної системи України.

2. Міжсистемна взаємодія наук кримінально-правового циклу є класичним (міждисциплінарним) вираженням комплексності. Вона полягає в органічному поєднанні теоретичних і прикладних аспектів впливу на явище кримінальної протиправності, що розвивається кримінологією, кримінальним правом, кримінальним процесом, криміналістикою, кримінально-виконавчим правом. При цьому комплексність може проявлятися й внутрішньосистемно, тобто в повноті та змісті окремих комплексів (рівнів) кримінологічної системи. Такий підхід можна назвати «модерною» інтерпретацією комплексності.

3. Надання будь-яких переваг чи керівної ролі певної галузі знань у системі наук кримінально-правового блоку є неприпустимим й методологічно некоректним. Усі науки, які охоплює така система, мають самостійний та фундаментальний характер. При цьому ступінь прикладного складника в них може відрізнитися.

4. У системі наук кримінально-правового циклу найвиразніші змагальні (внутрішньогалузєві) процеси спостерігаються між кримінальним правом і кримінологією. Ці дисципліни доповнюють одна одну: кримінальне право визначає нормативні засади охорони кримінально-правових відносин, тоді як кримінологія забезпечує емпіричне та аналітичне підґрунтя – досліджує стан і тенденції злочинності, її детермінацію та рівень соціальної небезпеки окремих кримінальних правопорушень, що дає змогу обґрунтовувати необхідність і зміст кримінально-правових заборон. Лише в тісній міжсистемній взаємодії кримінального права та кримінології, зокрема засобів репресивного та проактивного, відповідно, впливу на злочинність бачиться його висока ефективність.

5. Подальший вектор наукових розвідок у дослідженні комплексності в кримінології має спрямовуватися на: розширення уявлення про сутність зовнішнього та внутрішнього прояву комплексності; пізнання комплексності крізь призму змісту кримінологічної доктрини; дослідження інших комплексів кримінологічної системи (кримінологічної політики, законодавства, світогляду, кримінології як навчальної дисципліни, діяльності); установа зовнішньосистемних зв'язків кримінологічної системи із соціальною системою України, соціальними системами інших держав світу, а також із глобальною соціальною та кримінологічною системами.

Список використаних джерел

1. Панов М. І. Про співвідношення і взаємозв'язок понятійних апаратів наук кримінального циклу. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 158–170. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.146.176976>.
2. Панов М. І., Панова С. В. Кримінологія та кримінальне право: до проблеми співвідношення та міждисциплінарних наукових зв'язків. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2018. № 2. С. 58–68.
3. Pratt J. *Penal Populism*. London: Routledge, 2007. 222 p.
4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів : Закон України від 18.07.2024 р. № 3886-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text>.
5. Christie N. *A Suitable Amount of Crime*. London: Routledge, 2004. 148 p.
6. Денисов С. Ф., Тимчук О. Л. Концепція аномії в кримінології: теоретичні та прикладні аспекти. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4. С. 74–85. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.100.74-85>.
7. Рущенко І. П. Соціологія злочинності : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 370 с.
8. Garland D. *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago : University of Chicago Press, 2001. 336 p.
9. Hillyard P., Pantazis C., Tombs S., Gordon D. *Beyond Criminology: Taking Harm Seriously*. London : Pluto Press, 2004. 332 p.
10. Sutherland E. H. *Principles of Criminology*. Philadelphia : J. B. Lippincott Company. 1947. 643 p.
11. Taft D. R. *Criminology*. New York : Macmillan, 1956. 779 p.
12. Barnes H. E., Teeters N. K. *New Horizons in Criminology*. New York : Prentice-Hall, 1951. 887 p.
13. Gassin R. La Criminologie Clinique de Jean Pinatel et la Criminologie Clinique Actuelle. *International Annals of Criminology*. 1999. Vol. 37. Issue 1–2. P. 19–40. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0003445299003220>.
14. Антологія української юридичної думки: у 10 т. Т. 9: Юридична наука рад. доби. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ : Юрид. книга, 2004. 848 с.
15. Попович В. М. Методологічне значення кримінології для розвитку запобіжного потенціалу кримінально-правового циклу наук. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Число 2. С. 70–78.
16. Туркевич І. К. До проблеми про місце кримінології в системі наук. *Вісник Академії адвокатури України*. 2005. № 3. С. 50–56.
17. Тимошенко В. І., Шакун В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 240 с.
18. Ювенальна віктимологія: теоретико-правова модель: монографія / Є. С. Назимко, М. С. Андріяшевська, Т. І. Тіточка. Запоріжжя : Гельветика, 2021. 208 с.
19. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Ін Юре, 2007. 424 с.
20. Др'омін В. М. Сучасні функції кримінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 29. Т. 2. С. 64–67.
21. Колодяжний М. Г. Емуляція в системі наук кримінально-правового циклу. *Методологічні засади криміналістики: традиції та новації*: зб. мат. Криміналістичних читань, присвяч. пам'яті акад. В. О. Коновалової (Харків, 28 берез. 2025 р.) / редкол.: А. П. Гетьман, В. М. Шевчук, С. Є. Демидова та ін.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. криміналістики; Нац. акад. прав. наук України; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2025. С. 123–128.
22. Рене Декарт. URL: <https://nautilus.com.ua/articles/decart422>.
23. Wilber K. *Sex, ecology, spirituality: The spirit of evolution*. Boston & London: Shambhala Publications, 1995. 851 p.

References

1. Panov, M.I. (2019). Pro spivvidnoshennia i vzaïmozv'язok poniatiinykh aparativ nauk kryminalnogo tsykladu [On the Correlation and Interaction of the Conceptual Apparatuses of the Criminal Cycle Sciences]. *Problemy zakonnosti*, 146, 158–170. <https://doi.org/10.21564/2414-990x.146.176976> [in Ukrainian].
2. Panov, M.I., & Panova, S.V. (2018). Kryminolohiia ta kryminalne pravo: Do problemy spivvidnoshennia ta mizhdystsyplinarnykh naukovykh zv'язkiv [Criminology and Criminal Law: On the Problem of Correlation and Interdisciplinary Scientific Relations]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, 2, 58–68 [in Ukrainian].
3. Pratt, J. (2007). *Penal populism*. London : Routledge [in English].
4. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia ta deiakykh inshykh zakoniv Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za dribne vykradennia chuzhoho maiana ta vrehuliuvannia deiakykh inshykh pytan diialnosti pravookhoronnykh orhaniv” vid 18.07.2024 p. № 3886-IX [Law of Ukraine “On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and Some Other Laws of Ukraine Regarding Strengthening Liability for Petty Theft of Others’ Property and Regulating Some Other Issues of Law-Enforcement Agencies’ Activity” of July 18, 2024, № 3886-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text> [in Ukrainian].
5. Christie, N. (2004). *A suitable amount of crime*. London: Routledge [in English].
6. Denysov, S.F., & Tymchuk, O.L. (2023). Kontseptsiia anomii v kryminolohii: teoretynchni ta prykladni aspekty [The Concept of Anomie in Criminology: Theoretical and Applied Aspects]. *Visnyk LNNI im. E. O. Didorenka*, 4, 74–85. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.100.74-85> [in Ukrainian].
7. Rushchenko, I.P. (2001). *Sotsiolohiia zlochynnosti* [Sociology of Crime]: monohrafiia. Kharkiv: Vydavnytstvo Natsionalnogo universytetu vnutrishnykh sprav [in Ukrainian].
8. Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. Chicago : University of Chicago Press [in English].
9. Hillyard, P., Pantazis, C., Tombs, S., & Gordon, D. (2004). *Beyond criminology: Taking harm seriously*. London : Pluto Press [in English].

10. Sutherland, E.H. (1947). Principles of criminology. Philadelphia : J. B. Lippincott Company [in English].
11. Taft, D.R. (1956). Criminology. New York : Macmillan [in English].
12. Barnes, H.E., & Teeters, N.K. (1951). New horizons in criminology. New York : Prentice Hall [in English].
13. Gassin, R. (1999). La criminologie clinique de Jean Pinatel et la criminologie clinique actuelle. International Annals of Criminology, 37(1–2), 19–40. <https://doi.org/10.1017/S0003445299003220> [in English].
14. Shemshuchenko, Yu.S. (Ed.). (2004). Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky: Yuprydychna nauka rad. doby [Anthology of Ukrainian Legal Thought: Legal Science of the Soviet Era] (Vol. 9). Kyiv : Yurydychna Knyha [in Ukrainian].
15. Popovych, V.M. (2009). Metodolohichne znachennia kryminolohii dlia rozvytku zapobizhnoho potentsialu kryminalno-pravovoho tsykladu nauk [Methodological Significance of Criminology for Developing the Preventive Potential of the Criminal Law Cycle]. Visnyk Akademii advokatury Ukrainy, 2, 70–78 [in Ukrainian].
16. Turkeych, I.K. (2005). Do problemy pro mistse kryminolohii v systemi nauk [On the Problem of the Place of Criminology in the System of Sciences]. Visnyk Akademii advokatury Ukrainy, 3, 50–56 [in Ukrainian].
17. Tymoshenko, V.I., & Shakun, V.I. (2021). Teoretychni osnovy kryminolohii [Theoretical Foundations of Criminology] : monohrafiia. Kyiv : Yurinkom Inter [in Ukrainian].
18. Nazymko, Ye.S., Andriiashhevska, M.S., & Titochka, T.I. (2021). Yuvenalna viktymolohiia: teoretyko-pravova model [Juvenile Victimology: A Theoretical and Legal Model]: monohrafiia. Zaporizhzhia : Helvetyka [in Ukrainian].
19. Zakaliuk, A.P. (2007). Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: Teoriia i praktyka. Knyha 1: Teoretychni zasady ta istoriia ukrainskoi kryminolohichnoi nauky [Course of Modern Ukrainian Criminology. Book 1: Theoretical Foundations and History of Ukrainian Criminological Science]. Kyiv : In Yurie [in Ukrainian].
20. Dromin, V.M. (2017). Suchasni funksi kryminolohii [Modern Functions of Criminology]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Yurysprudentsiia, 29 (2), 64–67 [in Ukrainian].
21. Kolodyazhny, M.G. (2025). Emuliatyia v systemi nauk kryminalno-pravovoho tsykladu [Emulation in the System of Criminal-Law Cycle Sciences: zb. mat. Kryminalistychnykh chytan', prysviach. pam'ati akad. V. O. Konovalovoi 28 berez. 2025 r.] Kharkiv : Pravo, 123–128 [in Ukrainian]
22. Dekart, R. (n.d.). Rene Dekart [René Descartes]. Retrieved from <https://nautilus.com.ua/articles/decart422> [in Ukrainian].
23. Wilber, K. (1995). Sex, ecology, spirituality: The spirit of evolution. Boston & London : Shambhala Publications [in English].

Kolodyazhny Maxim,

Candidate of Law, Senior Researcher,

Head of the Department of Criminological Research

(Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems
of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kharkiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2149-9165>

COMPLEXITY IN THE FOCUS OF INTERSYSTEM INTERACTION OF THE CRIMINAL-LAW CYCLE SCIENCES

The article, based on the results of empirical and in-depth theoretical research, and taking into account the dialectical method and the general scientific methodology of the systemic approach, formulates the author's judgments regarding the place of various branches of knowledge within the system of criminal-law cycle sciences, as well as the intersystem connections between criminology, criminal law, criminalistics, criminal procedure law, and penitentiary law. A general description of complexity and the complex approach is provided. It is argued that complexity has both external-system and internal-system expressions. It is emphasized that the intersystem interaction between the sciences of the criminal-law block has an interdisciplinary character; which constitutes a classical external manifestation of complexity. The range of other sciences whose results are used by criminology to fulfil its tasks in the field of crime prevention is clarified. The main emphasis is placed on the interaction between criminal law and criminology. Attention is drawn to the emulation that occurs between them. Based on the analysis of existing scholarly positions on this issue presented by domestic and foreign researchers, the corresponding viewpoints are grouped into two main categories. The first includes scholars who stress the greater importance of criminal law compared to criminology. The second group consists of researchers who hold the opposite view. Other, more balanced perspectives on the place of criminology within the system of criminal-law cycle sciences are also identified. To support the author's position, the results of the empirical study are used. The conclusions, among other things, outline promising directions for further exploration of the problem of complexity in criminology.

Key words: complexity, system, interdisciplinarity, criminal law, criminology.

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025